

บทที่ 1

บทนำ

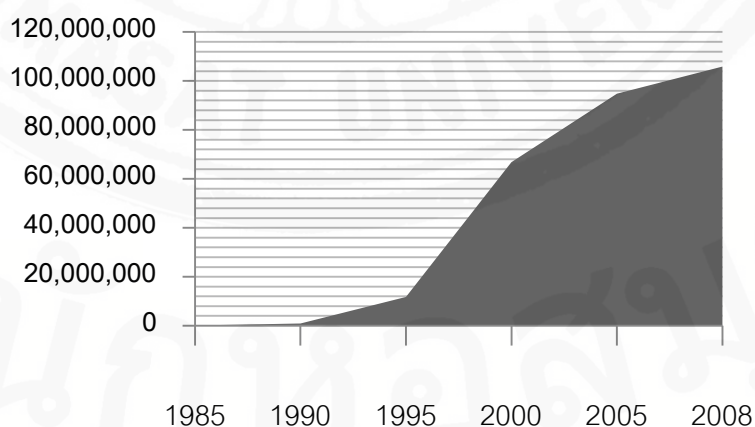
1. 1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นเครื่องมือสื่อสารที่แพร่หลายในญี่ปุ่นมาตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1990 นอกจากนี้ ตั้งแต่ปี 1999 ที่โทรศัพท์เคลื่อนที่ของญี่ปุ่นสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ฟังก์ชันต่างๆ บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็เริ่มมีความหลากหลายมากขึ้นช่วยตอบสนองความต้องการของคนญี่ปุ่นในหลายด้าน ทำให้จำนวนผู้ใช้บริการเทคโนโลยีประเภทนี้ก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น

จำนวนของผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในปี 2008 นั้นมีอยู่ถึง 83% ของประชากรทั้งหมด และเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรวัยทำงานอยู่ในช่วงอายุ 15 – 65 ปีซึ่งมีอยู่ 82,174,000 คน (The Statistics Bureau and the Director-General for Policy Planning of Japan, 2010) คิดเป็นร้อยละ 128.78 ซึ่งหมายความว่าจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่นั้นมีมากกว่าจำนวนประชากรในวัยทำงานของญี่ปุ่น กล่าวคือโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้กลายเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันที่ขาดไม่ได้สำหรับคนญี่ปุ่นซึ่งพบเห็นได้ในกระเป๋าของคนญี่ปุ่นเกือบทั่วประเทศ

ภาพประกอบที่ 1

จำนวนผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ในญี่ปุ่น

ที่มา: ข้อมูลสถิติในปี 1985-2005 จากเว็บไซต์ <http://www.nationmaster.com> และข้อมูลในปี 2008 จาก <http://www.tca.or.jp/english/database/2008/12/index.html>

ความนิยมที่มีต่อโทรศัพท์เคลื่อนที่และความสามารถในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตทำให้โทรศัพท์เคลื่อนที่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศของรัฐบาลญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 2000

ญี่ปุ่นเคยประสบความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจไปสู่สังคมอุตสาหกรรมในช่วงทศวรรษที่ 1970 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ต่อมาในทศวรรษที่ 1990 ญี่ปุ่นต้องเผชิญปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากฟองสบู่แตกในปี 1990 ประกอบกับสถานการณ์การแข่งขันในเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ญี่ปุ่นเริ่มเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงประเทศครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งโดย “การปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ”

ญี่ปุ่นเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ต่างๆ มาตั้งแต่อดีต ตัวอย่างหนึ่งซึ่งเห็นได้ชัด คือ ในสมัยเมจิ (ศตวรรษที่ 18-19) หนังสือชื่อ Seiyo Jijo ซึ่งเป็นหนังสือที่เล่าเกี่ยวกับตะวันตกแปลโดย Yukichi Fukusawa ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเคโอที่มีชื่อเสียงของญี่ปุ่นนั้นกลายเป็น best seller เป็นเวลานาน นอกจากนี้ ยอดขายของฉบับที่พิมพ์ครั้งแรกนั้นมากกว่า 150, 000 เล่ม (西川俊作, 2002) แสดงถึงความสนใจใคร่รู้ของคนญี่ปุ่นต่อความรู้และวิทยาการใหม่ๆ และทำให้เห็นว่าความรู้และการศึกษานั้นเป็นรากฐานของสังคมญี่ปุ่นมายาวนาน

กระนั้น ในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2000 ญี่ปุ่นกลับมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้เข้าถึงอินเทอร์เน็ต¹ ของญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1980-1990 ซึ่งมีไม่ถึง 30% ของประชากรทั้งหมด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะที่ผ่านมามีญี่ปุ่นให้ความสำคัญแต่กับการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำพาให้ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในด้านเศรษฐกิจมากกว่าการนำเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศมาประยุกต์ใช้

อย่างไรก็ดี ผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำช่วงทศวรรษที่ 1990 และกระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกที่ขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศทำให้ญี่ปุ่นต้องหันมาให้ความสนใจกับเทคโนโลยีฯ ดังกล่าว โดยเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกนโยบาย

¹ อินเทอร์เน็ตของญี่ปุ่นนั้นเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันของ 3 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยโตเกียว มหาวิทยาลัยโตเกียวโคเงียว และมหาวิทยาลัยเคโอ ในค.ศ. 1984 โดยในช่วงเริ่มแรกใช้ชื่อว่า JUNET และต่อมาใน ค.ศ. 1992 ทำให้อินเทอร์เน็ตสามารถใช้งานจัดการทั่วไปได้สำเร็จ

เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศครั้งใหญ่โดยให้ความสำคัญไปที่การเพิ่มจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วประเทศ

ระบบอินเทอร์เน็ตของญี่ปุ่นเริ่มเปิดให้บริการตั้งแต่ปี 1992 แต่กลับไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร จากการสำรวจทางอินเทอร์เน็ตโดยเว็บไซต์ Asahi Net ในปี 1996 พบว่า 90% ของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นผู้ชาย มีการศึกษาสูง รายได้สูง อาชีพการงานมักเกี่ยวข้องกับการวิจัยเทคโนโลยี หรือเป็นพนักงานหรือครูในสถานศึกษา อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 20 - 49 ปี ทั้งนี้ เนื่องจากคอมพิวเตอร์ยังเป็นเทคโนโลยีราคาแพง อีกทั้งการใช้งานก็ซับซ้อน

ญี่ปุ่นประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศเรื่อยมาจนกระทั่งในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาให้อุปกรณ์การสื่อสารชนิดอื่นสามารถเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตได้สำเร็จ ซึ่งอุปกรณ์นั้นก็คือ โทรศัพท์เคลื่อนที่

โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถแก้ปัญหาการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของคนญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นเทคโนโลยีราคาถูกลงและการใช้งานไม่ซับซ้อน ส่งผลให้ต่อมาในนโยบายการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารฯ ในปี 2006-2010 ซึ่งมีชื่อว่ายูทศาสตร์ u-Japan นั้นให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีโทรศัพท์เคลื่อนที่อย่างมากโดยเน้นแนวคิดที่จะพัฒนาเครือข่ายที่คนญี่ปุ่นสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่

สาเหตุที่ทำให้โทรศัพท์เคลื่อนที่มีบทบาทในการปฏิบัติเทคโนโลยีฯ ของญี่ปุ่น คือจำนวนความนิยมที่มีต่ออินเทอร์เน็ตบนโทรศัพท์เคลื่อนที่ โดยในปี 1999 ที่โทรศัพท์เคลื่อนที่เริ่มเปิดให้บริการอินเทอร์เน็ตเพียงปีเดียวจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่จึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึง 24 ล้านคนทั่วประเทศ นอกจากนี้ ในปี 2006 จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่เคยเพิ่มสูงขึ้นจนมีจำนวนมากกว่าจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านคอมพิวเตอร์ อาจกล่าวได้ว่าโทรศัพท์เคลื่อนที่เป็นเทคโนโลยีที่มาช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Divide) ของคนญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี

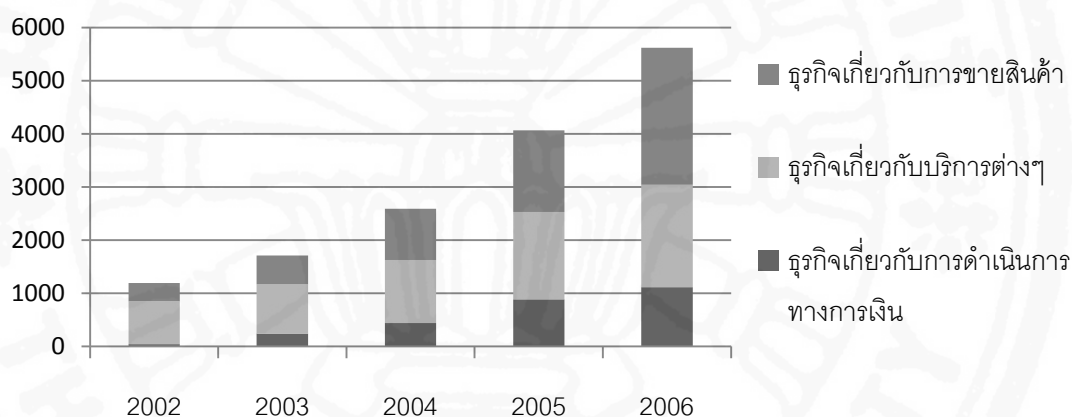
ปัจจุบันนี้ โทรศัพท์เคลื่อนที่ทำหน้าที่ไม่เพียงแค่อใช้ในการสนทนาติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังทำให้สามารถนำโทรศัพท์เคลื่อนที่ไปใช้แทนอุปกรณ์อื่นๆ อีกหลายชนิดเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน อาทิ การรับส่งอีเมล การซื้อขายสินค้า การจองตั๋วรถไฟ การตรวจสอบแผนที่หรือข้อมูลของสถานที่ต่างๆ ฯลฯ ดังนั้นเมื่อจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เพิ่มมากขึ้น ธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

ดังจะเห็นได้จากธุรกิจ M-Commerce ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งในระยะเวลาเพียงแค่ 4-5 ปีก็สามารถทำรายได้เพิ่มขึ้นกว่า 4 แสนล้านบาท จากการขยายตัวของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่ทำให้จำนวนเงินที่หลังไหลเข้าสู่ธุรกิจนี้เพิ่มมากขึ้นอย่างมหาศาล

นอกจากนี้ การใช้อินเทอร์เน็ตทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ยังก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ เช่น การเขียนนิยายบนโทรศัพท์ วัฒนธรรมการส่งข้อความ ฯลฯ ซึ่งถือเป็นสื่อสารรูปแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ในสังคมญี่ปุ่น

ภาพประกอบที่ 2

ความเปลี่ยนแปลงของตลาด M-Commerce บนโทรศัพท์เคลื่อนที่

ที่มา: การสำรวจเกี่ยวกับโครงสร้างอุตสาหกรรม Mobile Content ปี 2006

โดยกระทรวงการจัดการสาธารณะ คริวเรชั่น การไปรษณีย์ และโทรคมนาคม

(อ้างถึงใน 広海 他, 2008, p.23)

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เดียวกันการใช้อินเทอร์เน็ตทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ก็ส่งผลกระทบต่อธุรกิจบางประเภท เช่น ธุรกิจสื่อสารมวลชน โทรศัพท์เคลื่อนที่ทำให้สำนักพิมพ์จำนวนมากที่ไม่สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงได้มีรายได้ลดลงอย่างมาก นอกจากนี้ ยังถูกนำไปใช้ในแนวทางที่ผิดทำให้ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เพื่อหลอกเอาทรัพย์สินหรือล่อลวงเพื่อค้าประเวณี การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เพื่อค้ายาเสพติด ฯลฯ

งานวิจัยฉบับนี้จึงเห็นความสำคัญในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นอันเกิดจากการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศในญี่ปุ่นโดยศึกษาผ่านความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีโทรศัพท์เคลื่อนที่

1.2 สมมติฐานการวิจัย

การปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่มีอิทธิพลต่อสังคมญี่ปุ่นอย่างมาก

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและวิวัฒนาการของเทคโนโลยีโทรศัพท์เคลื่อนที่ในญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นที่เกิดจากการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความเป็นมา วิวัฒนาการ และอิทธิพลของโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี 1979 จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2011)

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา วิวัฒนาการ รวมทั้งผลดีและผลเสียของเทคโนโลยีโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่น
2. ช่วยให้เห็นปัญหาที่เกิดจากการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศญี่ปุ่น

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาจากตำรา บทความ วารสาร นิตยสาร และข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

โทรศัพท์เคลื่อนที่ (携帯電話 - Keitai Denwa) หมายถึง โทรศัพท์ขนาดเล็กที่เคลื่อนที่ได้ ไร้สาย และสามารถสื่อสารระยะไกลได้ นอกจากนี้ยังมีฟังก์ชันต่างๆ ที่นอกจากการสื่อสารด้วยเสียง อาทิ การรับส่งอีเมล การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต กล้องดิจิทัลในตัว เป็นต้น

สำนักหอสมุด